

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: КРИМІНОГЕННІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ В УКРАЇНІ

Томчук Інна Олександрівна

канд. юрид. наук, викладач юридичних дисциплін

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Денисовський Михайло Дмитрович

канд. юрид. наук, викладач юридичних дисциплін

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Томчук Ірина Олександрівна

здобувач вищої освіти Інституту міжнародних відносин

та Інституту філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Україна

На сьогоднішній день з метою отримання прибутків здійснюється чимало злочинів в нашій державі, особливу небезпеку серед яких становить торгівля людьми, яку слід вважати однією з найжорстокіших форм порушення основних прав і свобод людини. Протягом останнього десятиліття ця злочинність набула особливої актуальності не лише в Україні, але й у всьому світі. Так, за даними ООН «торгівлею людьми охоплені усі без винятку країни світу, або ж в якості країн походження, транзиту чи призначення жертв» [1].

Питанням протидії торгівлі людьми раніше вже приділяло увагу багато науковців, серед яких: П.П. Андрушко, В.С. Батиргарєєва, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.О. Глушков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, В.О. Іващенко, В.А. Козак, К.Б. Левченко, Я.Г. Лизогуб, О.В. Наден, А.М. Орлеан, В. М. Підгородинський, А.С. Політова, О.В. Святун та багатьох інших. Проте, в сучасних умовах, комплексне дослідження криміногенних детермінант торгівлі людьми і водночас заходів протидії цим злочинам залишається і надалі актуальним. «Дані злочини постійно еволюціонують услід за прагненнями злочинців

отримати щонайвищі прибутки від експлуатації постраждалих та протистояти зусиллям правоохоронних органів з протидії їхній злочинній діяльності», – як вірно зазначають з цього приводу науковці М. О. Васильєва, В. В. Касько, А. М. Орлеан та О. В. Пустова [2].

Серед основних криміногенних детермінант, що сприяють поширенню торгівлі людьми можна виокремити наступні: складна економічна ситуація в країні та високий рівень безробіття; недосконалість кримінального законодавства щодо відповідальності за торгівлю людьми; недостатня обізнаність громадян щодо можливостей працевлаштування в інших країнах та своїх прав при цьому; багатообіцяюча реклама стосовно працевлаштування за кордоном в ЗМІ, натомість недостатньо повідомлень щодо самих фактів торгівлі людьми і розкритих «схем» такої злочинності; впевненість злочинців, які здійснюють торгівлю людьми, у тому, що їх не буде викрито та покарано, адже в більшості випадків ці дії завершуються за кордоном; недосконалі практичні навички працівників правоохоронних органів щодо розкриття даної злочинності та недостатня співпраця з іншими державами та міжнародними організаціями стосовно спільного розкриття злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми.

Погоджуємося з думкою В. Чігера стосовно того, що жертвами торгівлі людьми, найчастіше за все, стають ті особи, які, бажаючи за будь-яку ціну уникнути важких умов життя, хочуть швидко без зайвих зусиль заробити кошти. «Саме тому, вони необачно погоджуються залишити Батьківщину, вірячи безпідставним обіцянкам підвищення рівня своїх доходів. У результаті, багато хто з них потрапляє у важкі ситуації, стає жертвами безжалісної фізичної й моральної експлуатації, змушені виконувати важку, неоплачувану роботу вище своїх сил, а також зазнає побиття, погроз і принижень» [3].

У боротьбі з таким злочином, як торгівля людьми винятково важливе значення має кримінальне законодавство, удосконалення якого неможливе без врахування положень міжнародних договорів, що стосуються протидії торгівлі людьми та вивчення зарубіжного досвіду в цьому питанні. Слід зауважити, що

підписання міжнародних угод та, зокрема, Протоколу про попередження та запобігання торгівлі людьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [4], а також Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми [5] стимулює країни до закріплення у національних законодавствах єдиного уніфікованого визначення торгівлі людьми.

У зв'язку з цим до статті 149 КК України були запропоновані і внесені численні зміни на основі прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» від 06.09.2018 р.[6], які набрали чинності 06.10.2018 р. Таким чином, стаття 149 КК України має вже назву «Торгівля людьми» та передбачає кримінальну відповідальність за вчинення таких дій: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Покарання за такі дії передбачене у виді позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Слід згадати, що відповідно до ч. 3 примітки до ст. 149 КК України, кримінальна відповідальність за вищевказані дії в ч. 1 ст. 149 КК, вчинені щодо малолітнього або неповнолітнього, настає незалежно від зазначених способів. Як видно з диспозиції даної статті кількість можливих способів вчинення цього злочину, порівняно з попередньою редакцією, значно розширилася: з використанням примусу, викрадення, матеріальної чи іншої залежності потерпілого або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого.

Щодо кваліфікуючих ознак за ч. 2 ст. 149 КК України, то вони залишилися практично незмінними: вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з

наси́льством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства. Покарання за такі дії залишилося без змін: позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Стосовно особливо кваліфікуючих ознак даного злочину (ч. 3 ст. 149 КК України), то ними є наступні: вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, тобто їх кількість збільшилася. Зокрема, законодавець додав вчинення таких дій вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками. І такі дії також без змін караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Незважаючи на нещодавні зміни до ст. 149 КК України, на нашу думку, законодавство України у цій сфері потребує й надалі істотного корегування відповідно до сучасних умов, внесення відповідних змін з метою підвищення кримінально-правової протидії даній злочинності, адже масштаби та обсяги работоргівлі в нашій країні продовжують залишатись загрозливими.

Очевидно, що торгівля людьми може носити, як транснаціональний характер, так і здійснюватися всередині країни. Кодекси ряду зарубіжних країн передбачають більш сувору відповідальність у разі переміщення особи за межі держави з метою її подальшої експлуатації. КК України не виділяє таких дій як кваліфікуючу ознаку злочину, тому і відповідальність є абсолютно однакою, що, на нашу думку, є неприпустимим.

Таким чином, для прикладу, Кримінальним кодексом Республіки Білорусь, відповідальність за торгівлю людьми передбачена в Главі 22 «Злочини проти особистої свободи, честі та гідності» статтею 181 «Торгівля людьми» [7]. Такі дії караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з

конфіскацією майна». Якщо ж іде мова про торгівлю людьми із вивезенням за межі держави (п. 8 ч. 2 ст. 181 КК Республіки Білорусь), тоді відповідальність відповідно у виді позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна. Вважаємо доцільним запозичення для КК України такого досвіду кримінально-правової протидії торгівлі людьми як в Республіці Білорусь, та доповнення ч. 2 ст. 149 КК України ще однією кваліфікуючою ознакою «з вивезенням особи за межі державного кордону України», адже враховуючи транснаціональність даного злочину таке діяння має вищий ступінь суспільної небезпеки, тому і покарання повинно бути більш суворим. Аналогічна кваліфікуюча ознака «з переміщенням потерпілого через Державний кордон Російської Федерації або з незаконним утриманням його за кордоном» передбачена і за КК Російської Федерації (п. 1 ч. 2 ст. 127-1) [8].

Щодо інших кваліфікуючих ознак торгівлі людьми за ч. 2 ст. 127-1 КК Російської Федерації, які не передбачені в чинній редакції ч. 2 ст. 149 КК України, то ними є наступні: з використанням підроблених документів, а так само з вилученням, приховуванням або знищенням документів, що засвідчують особу потерпілого (п. «д» ч. 2 ст. 127-1); з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин (п. «ж» ч. 2 ст. 127-1); і) щодо жінки, яка завідомо для винного перебуває у стані вагітності (п. «і» ч. 2 ст. 127-1). Позитивним також вбачається наявність в примітці 1 даної норми, на відміну від КК України і Республіки Білорусь, спеціального виду обов'язкового звільнення від кримінальної відповідальності за наявності таких умов: 1) особа вчинила вперше діяння, передбачені ч. 1 або пунктом «а» ч. 2 цієї статті; 2) особа добровільно звільнила потерпілого; 3) особа сприяла розкриттю вчиненого злочину; в діях особи не міститься інший склад злочину. Вважаємо такий підхід стосовно кримінально-правової протидії торгівлі людьми вартим уваги, тим більше він буде відповідати вищезгаданому Протоколу [4]. Внесення таких змін, вважаємо, також сприятиме мінімізації такого виду злочинної діяльності в Україні, адже покарання за вищезгадані дії буде більш суворим.

У Щорічному звіті Держдепартаменту США «Торгівля людьми 2017» є також певні зауваження стосовно того, що торговці людьми в Україні продовжують уникати серйозних покарань у виді тюремного ув'язнення, тобто позбавлення волі на певний строк [9], що також є надзвичайно важливим фактором, який перешкоджає протидії даній злочинності.

Підсумовуючи вищевикладене, доцільним вбачається здійснення таких заходів протидії торгівлі людьми в Україні:

1. Посилити контроль за діяльністю юридичних осіб, які мають ліцензії на посередництво у працевлаштуванні на роботу за кордоном та пропонують сумнівні послуги знайомства та працевлаштування, а також вимоги щодо відповідальності підприємств, установ, організацій усіх форм власності, що організовують виїзди та працевлаштування громадян за кордоном, у зв'язку з нещасними випадками. Позитивний вплив, вважаємо, справить також контроль Інтернету працівниками правоохоронних органів з метою виявлення такого роду діяльності та відповідних пропозицій.
2. Покращити інформованість, обізнаність населення про факти торгівлі людьми та можливість уникнення таких ситуацій: держава повинна фінансувати та організовувати інформаційні кампанії у ЗМІ з метою попередження даних злочинів, а також висвітлення питань стосовно запобігання торгівлі людьми у навчальних програмах, відповідних виховних заходах для дітей та учнівської молоді.
3. Систематично сприяти працевлаштуванню населення шляхом збільшення кількості робочих місць та забезпечити належний рівень заробітної плати.
4. Підвищувати професійний рівень працівників органів державної влади, які здійснюють повноваження у сфері протидії торгівлі людьми шляхом фінансування їх стажування в країнах, які мають успішний досвід боротьби з даною злочинністю та проведення тренінгів, спрямованих на розвиток практичних навичок у відповідній сфері.
5. Збільшити рівень ресурсного та фінансового забезпечення для проведення розслідувань і захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

6. Систематично здійснювати співпрацю з правоохоронними органами зарубіжних держав, міжнародними організаціями, що виконують різні функції у сфері протидії торгівлі людьми та відповідними соціальними службами, що здійснюють надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

7. Вдосконалити кримінальне законодавство, яке передбачає відповідальність за торгівлю людьми шляхом внесення наступних змін до ст. 149 КК України:

– посилити кримінальну відповідальність у разі вивезення особи за межі України з метою її подальшої експлуатації шляхом доповнення ч. 2 ст. 149 КК України кваліфікуючою ознакою «з вивезенням особи за межі державного кордону України»;

– з метою збільшення рівня розкриття даної злочинності слід запровадити спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за наявності певних умов, доповнивши ст. 149 КК України частиною четвертою такого змісту: «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила вперше діяння, передбачені ч. 1 цієї статті, добровільно звільнила потерпілого та сприяла розкриттю вчиненого злочину».

Вважаємо, що виконання запропонованих заходів дозволить мінімізувати дану злочинність на території нашої держави.

Список використаних джерел:

1. ООН. Торговля людьми: тяжелые факты. Извлечено из https://www.unodc.org/documents/blueheart/factsheet_russian.pdf.
2. Васильєва М. О., Касько В. В., Орлеан А. М. & Пустова О. В. (2012). *Україна як країна призначення для торгівлі людьми. Матеріали для практичного використання працівниками прикордонної служби, правоохоронних органів та суддями*. Київ : Фенікс.
3. Чігер В. (2019). Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми. *Підприємництво, господарство і право*, 5, 266-269. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.49>.

4. *Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності* підписаний від імені України в м. Нью-Йорку (2001). Ратифікований ВРУ 04.02.2004. Набрання чинності для України 21.05.2004. Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791.
5. *Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності*. (2000). Ратифікована ВРУ 04.02.2004. Набрала чинності для України 21.05.2004. Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
6. *Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами* (Закон України). № 2539-VIII. (2018). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-19#n5>.
7. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*. № 275-3. (1999). Извлечено из <http://etalonline.by/document/?regnum=НК9900275>.
8. *Уголовный кодекс Российской Федерации*. N 63-ФЗ. (1996). Извлечено из <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>.
9. U.S. Department of State. *Trafficking in Persons Report* (2017). Вилучено з <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2017/index.htm>.